

- 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / О.О. Бабінова. – Х., 2004. – 16 с.
2. Боплан де Г.Л. Опис України / Г.Л. де Боплан // Меріме П. Українські козаки та їхні останні гетьмани. Богдан Хмельницький / П. Меріме; [пер. з франц., приміт. та передм. Я.І. Кравця]. – Л.: Каменяр, 1990. – 301 с.
 3. Брегеда А.Ю. Основи політології: навч. посіб. / А.Ю. Брегеда. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.
 4. Грушевський М. Вступний виклад з історії України-Руси / М. Грушевський // М. Грушевський і Західна Україна. – Л., 1995. – 432 с.
 5. Костомаров Н. Две русские народности [Електронний ресурс] / Н. Костомаров // Основа. – СПб., 1861. – № 3. – С. 33–80. – Режим доступу: <http://www.risu.org.ua/ua/library/books/mkostomarov/33654>.
 6. Лациба М.В. Чому нам потрібен новий закон "Про громадські організації" / М.В. Лациба, О.Ю. Вінніков, М.М. Слюсаревський; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К., 2008. – С. 6.
 7. Левченко Н.В. Национальная идея как матрица государственного строительства в Украине / Н.В. Левченко // UNIVERSITATES. Наука и просвещение. – 2009 – № 3. – С. 20–27.
 8. Неурядові аналітичні центри в Україні: можливості, виклики, перспективи / Аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2007. – № 6. – С. 3–42.
 9. Опалько Ю. Розвиток громадянського суспільства в Україні: відповідність стандартам Ради Європи: аналітичний звіт відділу стратегій розвитку громадянського суспільства та протидії корупції [Електронний ресурс] / Ю. Опалько. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May2009/14.htm>.
 10. Цветков В.В. Суспільна трансформація і державне управління в Україні: політико-правові детермінанти: монографія / В.В. Цветков, І.О. Кресіна, А.А. Коваленко. – К.: Ін Юре, 2003. – 496 с.
 11. Шпиталь Г. Военная педагогика на Запорожской Сечи [Електронний ресурс] / Г. Шпиталь. – Режим доступу: <http://www.totalwars.ru/index.php/istoriya/voennaya-pedagogika-na-zaporojskoj-sechi.html>.

УДК 351:331.5

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Міненко В.Л.

кандидат наук з державного управління, доцент
директор Харківського обласного центру зайнятості

Annotation

In the article normative-legal and organizational frameworks of adjusting of social-labour relations are generalized in the sphere of realization of labour activity of population. Approaches are definite to perfection of the system of the organizational-right providing of the state adjusting of market of labour and employment of population.

Анотація

У статті узагальнено нормативно-правові та організаційні засади регулювання соціально-трудова відносин у сфері реалізації трудової активності населення. Визначено підходи до вдосконалення системи організаційно-правового забезпечення державного регулювання ринку праці й зайнятості населення.

Ключові слова

Ринок праці, зайнятість населення, організаційно-правове забезпечення державного регулювання ринку праці й зайнятості.

І. Вступ

З перших років незалежності України проблемам регулювання соціально-трудова відносин у сфері реалізації трудової активності населення приділялась значна увага. В умовах сучасного етапу соціально-економічного розвитку країни державне регулювання ринку праці та зайнятості населення здійснюється на основі достатньо розвинутої системи організаційно-правового забезпечення, складові якого формувалися в різні історичні періоди, які не завжди узгоджені між собою та не повною мірою відповідають міжнародним нормам і стандартам.

Проблеми державного регулювання ринку праці і, зокрема, формування його органі-

заційно-правового забезпечення досліджувались у працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених в галузі економіки праці та державного управління: П. Василенка, В. Васильченко, О. Грішньої, Л. Дідківської, Г. Завіновської, А. Колота, Е. Лібанової, В. Онікієнка, В. Петюха, Л. Шевченко та ін.

II. Постановка завдання

Метою статті є узагальнення нормативно-правових і організаційних засад державного регулювання ринку праці й зайнятості населення та визначення підходів до вдосконалення системи його організаційно-правового забезпечення.

III. Результати

Правове забезпечення є однією з основних умов забезпечення державного регулювання зайнятості. Так, головним державним документом, у якому задекларовані основні права і свободи громадян у сфері праці є Конституція України [4]. У статті 43 дається загальне визначення цього права і передбачається ряд гарантій його здійснення. Зокрема, в Конституції стверджується, що кожен громадянин має право на працю, яке включає можливість заробляти собі на життя працею і гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності.

Водночас цією статтею забороняється використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їх здоров'я роботах, а також примусова праця. Право користуватися викладеними правовими нормами і свободами іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, надає ст. 26 Конституції України.

Відповідно до ст. 46 Основного закону, надається право на соціальний захист громадян, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття в незалежних від них обставинах, а також у старості та інших випадках, передбачених законом. У Конституції України зазначається, що це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Конституційні права громадян у сфері праці, механізм їх реалізації і визначення основних понять відображені в Кодексі законів про працю України [2].

Важливим правовим документом, який забезпечує правове регулювання зайнятості в усіх її аспектах, включаючи і безробіття, є Закон України "Про зайнятість населення" [6], прийнятий Верховною Радою УРСР 01.03.1991 р. серед перших ринкових законів. Відповідно до цього Закону, реєстрація громадян як безробітних почалася з

01.07.1991 р., тобто в Україні офіційно було визначено фактичне існування ринку праці.

В основу Закону України "Про зайнятість населення" покладено два основні міжнародні принципи зайнятості населення, які відображені в Конституції України, перше з них – це виключне право громадян розпоряджатися своїми здібностями до праці; виключається примусова праця, крім випадків, визначених законом. Другий принцип полягає у відповідальності держави за створення умов для реалізації права на працю.

Згідно з рекомендаціями МОП, у Закон України "Про зайнятість населення" постійно вносяться зміни і доповнення. Так, наприклад, відповідно до міжнародних норм, визначення "безробітний" уточнено до "зареєстрований безробітний" і запропоновано таку редакцію: "Зареєстрованими безробітними визначаються працездатні особи працездатного віку, які не мають роботи й заробітку, не займаються іншою, передбаченою законодавством діяльністю з метою отримання доходу, звернулись до державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні, зареєстровані в ній, готові та здатні приступити до підходящої роботи" [6]. Таке визначення безробітних значно краще кореспондується з відповідними нормами МОП.

Відповідно до цього Закону (ст. 26), працівникам, які втратили роботу у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, надаються особливі гарантії, які полягають у тому, що звільненому працівникові надається статус безробітного і право на одержання допомоги по безробіттю.

У статті 5 Закону передбачаються додаткові гарантії зайнятості для окремих категорій населення. Це стосується неконкурентоспроможних осіб працездатного віку, для яких на підприємствах незалежно від форм власності встановлюється відповідна квота для працевлаштування цих осіб.

Розділ III Закону України "Про зайнятість населення" присвячений регулюванню та організації зайнятості населення. У статті 13 цього розділу з метою створення умов для повного здійснення громадянами права на працю передбачається проведення державою заходів інвестиційної та податкової політики, спрямованої на раціональне розміщення продуктивних сил, підвищення мобільності трудящих, організацію нових технологій, заохочення підприємництва, створення малих підприємств і застосування гнучких режимів праці та праці вдома, інші заходи, які сприяють збереженню і розвитку робочих місць. При цьому мають бути забезпечені права й інтереси працівників на виробництві та вдосконалення законодавства про зайнятість населення і працю.

Цей Закон забезпечує правові основи комплексного підходу до проблем регулювання зайнятості: поряд із забезпеченням законодавчого регулювання зайнятості населення в усіх її аспектах передбачається: проведення аналітичних та наукових досліджень структури економіки, прогнозування подальших змін якості і розподілу робочої сили, регулювання залучення та використання іноземної робочої сили в Україні шляхом квотування й ліцензування, сприяння створенню додаткових робочих місць; та визначається основний механізм, за допомогою якого впроваджуються комплекс заходів державного сприяння зайнятості, державна та територіальні програми зайнятості.

В Україні сформувалася служба зайнятості як централізована державна система на правовій основі Закону України "Про зайнятість населення" і на базі широко розгалуженої державної служби працевлаштування з використанням її матеріально-технічної бази, системи обліку і кадрового складу працівників.

Під час створення служби зайнятості враховувалися світовий досвід і міжнародні норми. Державна служба зайнятості була створена у 1990 р. Її обов'язки й права були визначені ст. 19 Закону України "Про зайнятість населення".

Головними функціями служби зайнятості є:

- аналіз ринку праці та інформування про його стан;
- трудове посередництво і сприяння роботодавцям у забезпеченні підприємств робочою силою, а громадянам – в одержанні роботи;
- регулювання ринку праці, яке здійснюється як через трудове посередництво, так і через реалізацію програм профорієнтації, а також сприяння зайнятості;
- допомога безробітним, яка включає в себе як попередні функції, так і матеріальну підтримку на період безробіття;
- безпосередня участь у розробці і реалізації державних і територіальних програм зайнятості;
- безпосередня участь у реалізації державної політики зайнятості тощо [1].

Важливим законом України, який визначає правові основи регулювання соціального захисту безробітних є Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" [5]. Закон визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття як систему прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає забезпечення матеріальних виплат застрахованим особам у разі безробіття з незалежних від них обставин, а також фінансування соціальних пос-

луг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Державний фонд сприяння зайнятості населення, який діяв до 01.01.2001 р., було підпорядковано Державному центру зайнятості. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття є незалежною самостійною структурою.

Така підпорядкованість має як позитивні, так і негативні аспекти в державному регулюванні ринку праці й соціального забезпечення безробітних.

До позитивних аспектів відносяться:

- неможливість використання коштів Фонду будь-яким органом не за цільовим призначенням;
- більш дієвий механізм збору страхових внесків до Фонду;
- високий рівень обмеженості можливих зловживань у корисних цілях коштами Фонду.

До негативних аспектів відносяться значна обмеженість оперативного коригування перерозподілу коштів між статтями в разі виробничої потреби в цьому.

Окремі напрями державного регулювання ринку праці регламентуються Законом України "Про оплату праці", "Про колективні договори і угоди", "Про охорону праці", "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про колективні трудові спори", Господарський кодекс України. На вдосконалення механізму регулювання ринку праці спрямовані спеціальні постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства праці і соціальної політики України.

Крім законодавчих актів, які регулюють зайнятість населення, прийнято ряд нормативних актів, які конкретизують, регламентують і визначають механізм діяльності державних органів з окремих питань ринку праці.

Окремі питання державного регулювання зайнятості населення регулюються наказами Міністерства праці та соціальної політики України. До них відносяться такі, як: "Порядок надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової, її виплати для організації безробітними підприємницької діяльності", "Порядок надання матеріальної допомоги безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні", "Допомоги на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні" тощо.

Щодо проблеми розбіжностей міжнародної і національної нормативних баз, треба зазначити, що згідно із ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного

законодавства України [4]. Ратифікована Верховною Радою України Конвенція МОП "Про статистику праці" передбачає, що під час розробки або перегляду понять, визначень і методології, які використовуються при зборі, обробці та публікації статистичних даних про працю, держави – члени МОП мають врахувати останні норми та основоположні принципи, що встановлюються під егідою МОП [3].

Однак, як показали дослідження, регулювання трудових відносин в Україні потребує подальшого вдосконалення. Це пов'язано з:

- недосконалістю законодавства в соціально-трудої сфері і, зокрема, скоординованості його змісту з господарським, бюджетним, міграційним, податковим законодавством;
- відсутністю умов правової орієнтації поведінки суб'єктів соціально-трудої відносин. Так, у Законі України "Про зайнятість населення" з метою забезпечення додаткових гарантій зайнятості особам, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, передбачено бронювання на підприємствах, установах, організаціях до 5% загальної кількості робочих місць для прийому на роботу цих осіб: по-перше, такі примусові заходи суперечать принципам ринкової економіки; по-друге, не визначені основи правової поведінки цих підприємств у тому випадку, коли служби зайнятості не направляють зовсім або у відповідній кількості неконкурентоспроможних осіб на заповнення 5%-ї квоти;
- відсутністю нового Трудового кодексу України, у зв'язку з чим діє Кодекс законів про працю, прийнятий ще за радянської влади, в який постійно вносяться зміни і доповнення, що ускладнює соціально-трудої відносини, особливо в умовах глобалізаційних процесів.

Як зазначалось, у нормативно-правовій базі України, що регламентує трудові і соціально-економічні відносини, є багато норм, положень, вимог, які не повною мірою відповідають розвитку ринку в сучасних умовах. Про це свідчить прийняття відповідних підзаконних актів, які вказують на недоліки, протиріччя, правові колізії. Саме це зумовлює необхідність удосконалення чинної нормативно-правової бази регулювання ринку праці і зайнятості населення, його соціального захисту й підтримки.

Вдосконалення нормативно-правових заasad у сфері ринку праці, перш за все, має бути спрямовано на регламентування ролі держави у сприянні зайнятості населення. Термін "сприяння" зайнятості в умовах ринкового середовища найбільш точно харак-

теризує мету і зміст діяльності держави, її інститутів на ринку праці.

Виходячи із цього, в законі мають знайти відображення питання державного регулювання, зокрема, створення економічних передумов зайнятості населення шляхом розробки й реалізації економічної політики, спрямованої на розвиток і збереження конкурентних (високоєфективних) робочих місць. Тобто метою цієї групи правових норм має бути регламентація діяльності держави, її інститутів щодо використання економічних регуляторів розширення попиту на конкурентоспроможну робочу силу; тісного поєднання загальної економічної політики (перш за все, її інвестиційної, фінансово-кредитної, податкової, зовнішньоекономічної, бюджетної складових) із політикою зайнятості, соціального захисту й підтримки населення, формування умов і можливостей забезпечення високої якості життя.

Наступний напрям удосконалення правових норм державного регулювання ринку праці й зайнятості охоплює забезпечення суб'єктів на ринку праці:

- повною та оперативною інформацією про наявність вакантних місць з їх технічною і технологічною характеристикою та про осіб, які шукають роботу;
- сприятливими умовами щодо підвищення власної конкурентоспроможності на ринку праці;
- працевлаштуванням безробітних на робочих місцях, що створюються за рахунок дотацій роботодавцям із Фонду загальнообов'язкового державного страхування на випадок безробіття, у тому числі працевлаштуванням осіб, які потребують соціального захисту.

До необхідної групи правових норм підвищення ролі держави в регулюванні ринку праці й зайнятості, на нашу думку, відноситься створення державної системи моніторингу, аналізу і прогнозування потреб економіки, як країни в цілому, так і окремих її регіонів у кадровому забезпеченні.

IV. Висновки

Таким чином, аналіз нормативних, правових і організаційних засад регулювання ринку праці й зайнятості населення, що функціонують у сучасних умовах розвитку України, дав змогу зробити узагальнення, висновки і пропозиції, які полягають у такому:

- чинні нормативні, правові та організаційні засади регулювання соціально-трудої відносин у сфері ринку праці й зайнятості мають серйозну конституційну і правову основи. Визначені конституційно права і свободи громадян у сфері праці та відпочинку, передбачення гарантії та механізму здійснення захисту, соціальної підтримки і допомоги знайшли відображення у багатьох пра-

вових актах, зокрема: Кодексі законів про працю України, Законах “Про зайнятість населення”, “Про загальнообов’язкове соціальне страхування на випадок безробіття”, “Про оплату праці”, “Про соціальне партнерство” та ін.;

- на правовій основі Закону України “Про зайнятість населення” сформована в Україні централізована державна система регулювання зайнятості з розгалуженою в країні державною службою зайнятості.

Для забезпечення гарантій зайнятості й соціального захисту всіх верств населення незалежно від сфери діяльності і форми власності суб’єктів підприємництва створені передумови для формування матеріальної бази у вигляді Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;

- в сучасних умовах нормативно-правова база, що регламентує соціально-трудові відносини на ринку праці та в сфері зайнятості не повною мірою відповідає вимогам адаптації України до світового економічного простору, вона більше спрямована на наглядові та контрольні функції, водночас соціально-економічні та організаційно-управлінські важелі використовуються обмежено і не комплексно, що не забезпечує ефективність державного управління взагалі та у трудовій сфері зокрема;
- законодавчі і нормативні документи, які стосуються регулювання ринку праці й зайнятості населення переважно відповідають міжнародним нормам. Однак, якщо міжнародним договором або угодою, які укладені з Україною, встановлені інші правила, ніж передбачені вітчизняним законодавством у сфері ринку

праці й зайнятості, то застосовуються правила міжнародних договорів і угод;

- у сучасних умовах необхідне підвищення правової ролі держави в сприянні зайнятості населення і, перш за все, на основі відображення в законодавчих актах і нормативних документах питань державного регулювання економічних передумов, які б сприяли розробці і реалізації державної економічної політики (інвестиційної, фінансово-кредитної, податкової, зовнішньоекономічної, бюджетної, розвитку національного виробництва тощо), в тісній взаємодії з політикою зайнятості з формування умов та можливостей забезпечення високої якості життя.

Література

1. Завіновська Г.Т. Економіка праці : навч. посіб. / Г.Т. Завіновська. – К. : КНЕУ, 2003. – 300 с.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. – К. : Атіка, 2000. – 96 с.
3. Конвенции и рекомендации: приняты Международной конференцией труда : в 2 т / Международная организация труда. – Женева, 1991. – Т. 2: 1957–1990. – 531 с.
4. Конституція України : прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
5. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 11.01.2001 р. № 2213-III // Вісник Верховної Ради України. – 2001. – № 11. – Ст. 47.
6. Про зайнятість населення : Закон України від 01.03.1991 р. № 803-XII // Вісник Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 14. – Ст. 170.